

Türkiye'de Ar-Ge

Teknoloji değişiyor, ilerliyor ve hızlanıyor. Gün geçmiyor ki piyasada yeni bir ürünle karşılaşmayalım. Bu rekabet ortamında şirketler birbiriyle amansızca yarışıyor. Bu yarışmada sonucu belirleyecek olan etken kuşkusuz Ar-Ge çalışmalarıdır. Dünya'daki rekabet, Ar-Ge çalışmaları, kalite unsuru, nitelikli insan gücü üzerine TİDEB Başkanı Cemil Arkan'la görüştük. Cemil Bey bu konuların yanı sıra, Türkiye'deki Ar-Ge çalışmaları, yapılan etkinlikler üzerine de bilgiler verdi, 75. yılda TÜBİTAK'ın Türkiye için üzerinde yoğunlaştığı çalışmaları anlattı.

Rekabetçiliğin ana ögesi özgün ürün üretebilmektir. Bunun da temel yolu yenilikçilik. Bu da Ar-Ge ile yapılır. Pazarla mal süren, hizmet koyan herkes, kim olursa olsun, nerede olursa olsun, mutlaka "yeni"nin peşinde koşmalıdır. Bu açıdan sanayimiz rekabetçi olmalıdır. Özellikle Cumhuriyet'in 75. yılında, artık kapalı ekonomiden açık ekonomiye geçilmiştir. Açık ekonominin kendine özgü farklı kuralları vardır. Bunların başında da rekabet gelir. Pazarların açık olduğu, gümrük duvarlarının indiği bir ortamda rekabet zorunludur. Rekabet yenilikçilikle, bir başka deyişle Ar-Ge ile yapılır. Bunun için de nitelikli insan gücü gereklidir. Bu üç kavram, rekabet, Ar-Ge ve nitelikli insan gücü, kaçınılmaz bir zincir oluşturur.

Ar-Ge'nin Önemi

Sanayicinin ayakta kalabilmesi için mutlaka Ar-Ge yapması gereklidir. Bu bir önkoşul olduğunda, Ar-Ge artık akademik niyetlerle yapılan bir uğraş olmaktan çıkar. Bu açıdan bakıldığında, gelişmiş ülkeler kendi sanayilerini rekabetçi kılabilmek amacıyla desteklemeye başlamışlar, bunu da ağırlıklı olarak Ar-Ge'de yapmışlardır.

Bir yerden belli bir teknoloji alınarak bir ürün üretilmeye başlanmış olabilir. Ancak pazarda yepyeni bir ürünle karşılaşıldığında, eğer altyapı kurulmuşsa bu yeniliğe yanıt veremezsiniz. Şirketlerin önümüzdeki süreçte mutlaka Ar-Ge yapılanmasına sahip olmaları gerekir. Bir şeyi üretmek önemlidir ama daha önemli olan rekabetçiliği sürdürülebilmektir. Bu da, Ar-Ge altyapısının varlığına bağlıdır. İşte gelişmiş ülkeler, bunun önemini fark ettiği için 1950'lerden başlayarak sanayilerini Ar-Ge konusunda desteklemiştir. Türkiye, geçmişte dışa kapalı bir ekonomi

izlediği, bunun yanı sıra, ağırlıklı olarak ithal ikamesi felsefesiyle Türkiye'de olmayı ithal ederek yapmak ya da bir malı, teknolojisini ne olursa olsun, Türkiye'de üretmek düşüncesine girdiği için Ar-Ge yapılanması şirketlerde oluşmamıştır. Bu yüzden 1950'li yıllardan beri sanayicisine Ar-Ge desteği veren ülkeler yenilikçilik yönünde potansiyellerini artırmışlar, Türkiye ise bu açıdan geri kalmıştır. Bazı uluslararası anlaşmalara imza koyup, eşit koşullarda rekabet etmeyi kabul eden Türkiye, sanayisinin Ar-Ge çaba ve çalışmalarına devlet olarak fazla destek vermediğini farketmiştir.

1995 yılı öncesi ihracata yönelik teşviklerle dışa açılma modeli uygulanmıştır. Bunda da başarılı olunmuş, ancak belli bir noktada bu model tıkanmıştır. 1 Haziran 1995 tarihinden başlayarak Türkiye, Ar-Ge'yi destekleme yolunda kararlar almıştır. Bu kararlar Türk sanayisini projelerde % 50'ye kadar desteklemesi ve bu desteğin bağlı biçiminde olması kararlaştırılmıştır. Türk sanayisi karşı karşıya olduğu rekabet unsurunun farkında; dolayısıyla buna yanıt vermeye çalışılıyor. Bu nedenle de hızlı bir şekilde gelişen bir Ar-Ge yapılanması görülüyor.

Kalite ve Teknoloji

Kalite unsuru Türk sanayicisinin gündemine oturmuşken, teknoloji unsuru da bu alana girmeye başlıyor. Bu çok önemlidir, çünkü kaliteyle ilgili ISO 9001 belgesi, kalitenin yükselmesi, toplam kalite anlayışı, "tam zamanında" (just in time) gibi üretim felsefeleri yavaş yavaş rekabetin unsuru olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bunlar zaten olması gereken değerlerdir. Bir şirket rekabet amacıyla kalitesini yükseltmeyi hedeflerse hata yapar; çünkü

bu artık ayrıcalıklı bir unsur değil, olması gereken bir unsurdur. Elbette bunun yanında teknoloji değişimine yanıt verme hızı da önemlidir. Teknoloji çok hızlı değişiyor, özellikle bilgi teknolojilerindeki gelişim, hizmet ve üretim gibi alanlarda çok büyük değişikliklere yol açıyor. Dolayısıyla şirketlerin en önemli sorunu, teknoloji üretebilme yeteneğine sahip olmak ve bunun da ötesinde teknolojideki bu hızlı değişimi izleyebilmek ve doğru kararlar vermektir. Önümüzdeki süreçte teknolojideki değişimlere yanıt verme yeteneği, şirketlerin rekabetçiliğini tanımlayacaktır. Bu hızlı değişime uyum, uyum sağlayabilme gelecekte Türkiye'nin de dünya pazarındaki yerini belirleyecektir. Türkiye'nin, Cumhuriyet'in 75. yılında, sanayisi ve hizmet sektörüyle önem vermesi gereken bu olmalıdır. Değişen teknolojiye uygun üretim yapabilme, değişimi yakalayabilme, yanıt verebilme, rekabetçiliği sürdürme, konuşulan temel konular olacaktır. Bunlar Ar-Ge ile ilgili çalışmaların bir boyutu. İkinci bir boyut, TÜBİTAK'ın yürüttüğü bir çalışmayla üniversite-sanayi ortak çalışma merkezlerinin kurulması. Daha şimdiden kurulan iki merkez var. Buradaki ana düşünce; rekabet ve teknoloji kazanımıdır. Hepimizin bildiği gibi yenilikçilik, teknoloji kazanımı oldukça pahalı uğraşlardır. Hem kaçınılmaz, hem pahalı. Burada amaç, belli bir teknoloji alanında ya da sektörde şirketleri rekabet öncesinde ortak araştırma yapmaya alıştırmaktır. Bunlar ürüne yönelik temel araştırmalar olduğu için, çoğuna rekabet öncesi araştırmalar deniyor.

İşte bunun için, şirketleri bir araya getirmenin yolları araştırılarak ortak merkezler kurulması düşünüldü. Burada ana koşul, herhangi bir bölgede

bir üniversitenin olması ve bu üniversitenin belli alanlarda uzmanlık sahibi olması (belli sektörlerle ve belli teknolojilerle ilgili çalışmalar yapması). Bunların yanı sıra, üniversitenin bulunduğu yöredeki sanayide de, üniversitenin çalışma yaptığı sektör konusunda bir birikimin olması, yani belli bir sayıda şirket ve çalışanın bulunmasıdır. Bu şirketleri üniversitenin çatısı altında bir araya getirip rekabet öncesi ortak çalışma yapılması amacıyla yola çıkıldı.

Yöntem Amerika'dan örnek alındı. Amerika, 1972 yılında bir Başkan deklarasyonu ile bu tür merkezler kurma yoluna gitmiştir ve bugün bu merkezlerin sayısı 100'ü aşmaktadır. Bizde ana düşünce, şirketlerin belli teknolojiler alanında bir araya gelmesi ve rekabet öncesi birtakım sorunlarını birlikte çözmeleridir. Bu şekilde çalışmak isteyen şirketler, yukarıdaki şartlar varsa, bir araya gelip üniversite aracılığıyla TÜBİTAK'a başvuracaklar. Şirketler ne kadar sermaye koyarsa TÜBİTAK da o kadar sermaye koyarak üniversiteyle sanayinin merkez kurmasını sağlayacak. Bu merkezler birer TÜBİTAK merkezi olacak. Ancak bütün kararlar yönetim kurulu aracılığıyla alınacak. Yönetim kurulundaysa, TÜBİTAK'tan bir, üniversiteden bir, sanayiden ise 3,4,5... temsilci bulunacak. Dolayısıyla yönetim sanayi ağırlıklı olacak.

Şu anda TÜBİTAK'ın bu anlayışla kurduğu iki merkez var. Bunlardan biri Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'nde, Türkiye'nin bütün seramik şirketleriyle kurulan bir merkezdir. Anadolu Üniversitesi'nde hem seramik konusuyla ilgili yatırım, hem de öğretim üyesi olarak bir birikim bulunmakta. Böylece 13 sanayiciyle birlikte, her iki tarafın 100'er bin dolar koymasıyla bu merkez kuruldu. Merkez 5 yıl boyunca TÜBİTAK tarafından desteklenecek. Daha sonra ayakları üstünde durabileceği umuluyor.

Bu merkezlerin ikincisi Gaziantep'te 23 KOBİ'yle kuruldu. Merkez, üretim teknolojileri üzerinde çalışılacak. Bu arada Mersin'den, Kayseri'den, İzmir'den İstanbul'dan, Ankara'dan, benzer merkezlerin kurulması için başvurular var. Tahminen yıl sonuna değin 3 merkez daha kurulacak.

Bu merkezler çok önemli, çünkü sanayiciler kaynaklarını birleştirerek

ayrı ayrı Ar-Ge yapma yerine bir arada çalışacaklar ve birbirlerinin deneyimlerinden yararlanacaklar. Bu çok akılcı ve devlet için de ekonomik bir yol; çünkü şirketleri ayrı ayrı desteklemek çok pahalı, oysa 10 sanayicinin yapacağı araştırma bu merkezlerde para açısından çok daha ucuza yapılabilecek. Bu da sanayiye önemli katkılar sağlayacaktır.

Türkiye'de Ar-Ge

Sanayici rekabetle karşılaştıkça adına Ar-Ge demese de bir tür Ar-Ge yapmaktaydı. TÜBİTAK Ar-Ge yardım programıyla sanayiciye formal Ar-Ge yapmayı, formal bütçe yapma kültürünü taşıdı. Bu programın en önemli yararlarından biri, paradan önce formalizasyondur. Şirketler daha önceleri Ar-Ge yaptıklarının ve bu iş için para harcadıklarının farkında değildi. Bunun için plan, program yapılmamış, bütçe hazırlanmamıştı ve belli bir zaman kısıtlaması yoktu. Şirketler bu programla disipline olup, bütçe bazında proje izlemeyi öğrendiler. Böylece bir Ar-Ge kültürü oluşuyor. Şu an Ar-Ge desteğine başvuran şirket sayısı 400 civarında. Yaratıcılığın çok temel unsurlarından biri olan KOBİ'lere de ulaşmak gerekiyor.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Türkiye'de bir şeyler yapıyordu, ama bu yardımlar bu çalışmaların hızlanmasını sağladı. Büyük şirketler yabancı ortaklarını birlikte Ar-Ge yapmaya ikna ettiler. Ar-Ge'nin Türkiye'ye taşınması sağlandı. Süreç, öğrenme açısından çok yararlı oldu ancak henüz her şeyin çok başındayız.

Yeni Ar-Ge Teşvikleri

Önümüzdeki günlerde teşvikler konusunda çalışmalar var. En önemlisi desteklemenin tavanının % 50'den % 60'a yükseltilmesi. Önemli hususlardan biri de, Ar-Ge'nin en temel girdisi olan insan gücünün, Ar-Ge giderleri içindeki desteklenme oranının yükseltilmesidir (projenin desteklenme oranından ayrı olarak, insan gücünün teşvik payının yüksek tutulması). Bu oranların şirketlerde % 60, KOBİ'lerde % 75, teknoparklardaki şirketlerde % 90'a kadar yükseltilmesi planlanıyor. Böylece küçüklerin iyi personel

istihdam etmesi sağlanacak. Uluslararası projelere katılan firmalara, kendi teşvik oranlarına bakılmaksızın, tavan oranında teşvik verilecek. Şirketler kendi aralarında Ar-Ge şirketi kurarlarsa onlar da en yüksek oranda teşvik edilecek.

Önümüzdeki günlerde Ar-Ge yardımları daha çekici hale gelecektir, gelmelidir de. Buna koşul olarak, bir şirketteki yaratıcılığı geliştirmek için ek mekanizmalara gereksinim var. Bunlar için çalışmalar sürdürülüyor. Örneğin risk sermayesi, teknoparklar, "kuluçkalama" merkezleri oluşmalı, patent alınması devlet tarafından desteklenmelidir; çünkü bunların hepsi yenilikçiğin unsurlarıdır.

Buradaki tüm amaç, Türk insanının yenilikçi düşüncelerini olanaklar ölçüsünde ürün ve hizmete dönüştürmenin yollarını bulmaktır. Yalnız şirketlere değil, herhangi bir kişiye eğer desteklenmeye değer bir düşüncesi varsa, sermaye sağlamaya, insan gücü sağlamaya, fiziksel ortam yaratmaya ihtiyaç vardır. Bunlara, düşüncenin ürüne dönmesi için, düşüncenin korunması için gerek var. Yenilikçi düşüncelere ortaya çıkabilme ortamı yaratılmalı. Bu başarıldığı zaman, rekabet etmek, dünya nimetlerinden daha fazla pay almak kendiliğinden olası hale gelir. Yenilikçilik, katma değeri yüksek ürünler üretmek demektir. Türkiye modayı tanımlayamıyor, tekstil makineleri yapamıyorsa üreteceği tekstilin katma değeri düşüktür, kân da olması gerekenden aşağıdadır. Ulusal gelir kârla artar ve toplumun refah düzeyi yükselir. Bu açıdan Ar-Ge çok önemlidir.

Cumhuriyetin 75. yılının, 'Teknoloji Yılı' olmasını ve yaygın kutlamaların yanında teknolojinin öne çıkarılmasını istedik. Toplum eğer rekabetsiz, serbest piyasadan bahsediyorsa, teknoloji, teknoloji üretimi, katma değeri yüksek ürün üretme zinciri, bunun yakalanması ve bilinci, topluma yansıtılmalıdır. Toplum da buna kaynak ayırmalı ve sonuçlarından yararlanmalıdır. Avrupa'daki 24 ülkenin Ar-Ge teşvikleri, ki bunlar sanayileşmiş ülkelerdir, bizim Ar-Ge teşviklerimizden daha iyi durumdadır. Avrupalı sanayiciyle rekabet edeceksek biz de kendi sanayicimize destek vermeliyiz.

Özgür Tek